

УДК 659.1+339.138

Сокол П.М.

*старший викладач кафедри маркетингу
Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара*

Корчевна А.О.

*студентка
Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара***АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ
НА ЗАСАДАХ КЛАСИФІКАЦІЙНИХ ОЗНАК****THE ANALYSIS OF THE TOURISM SERVICES BASED
ON CLASSIFICATION FEATURES****АНОТАЦІЯ**

У статті розглянуто класифікацію видів туризму, які є основою асортименту туристичних фірм. Розкрито суть видів туризму за найпоширенішими класифікаційними ознаками. Проведено аналіз виїзних туристичних потоків України та розглянуто їх динаміку за останні п'ять років. Розроблено рекомендації для турагентств щодо привернення уваги більшої кількості клієнтів.

Ключові слова: туризм, класифікація туризму, вид туризму, коливання показників виїзду, динаміка.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена классификация видов туризма, которые являются основой ассортимента туристических фирм. Раскрыта суть видов туризма по самым распространенным классификационным признакам. Проведен анализ выездных туристических потоков Украины и рассмотрена их динамика за последние пять лет. Разработаны рекомендации для турагентств по привлечению внимания большего количества клиентов.

Ключевые слова: туризм, классификация туризма, вид туризма, колебания показателей выезда, динамика.

ANNOTATION

The classification of tourism, which is the basis of the range in travel companies, has been considered in the article. The core of the tourism kinds on the most common classification features has been disclosed. Ukrainian outbound tourist flows have been analyzed and the dynamics over the past five years has been considered. The recommendations have been designed for travel agencies to attract the attention of more customers.

Keywords: tourism, classification of tourism, kind of tourism, departure indexes fluctuations, dynamics.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації людство набирає все більші оберти розвитку, прагне нових відкриттів не тільки на світовому та державному рівні, а й у межах кожної окремої особистості. Людина прагне вийти за рамки своєї країни і поринути в пізнання світу. Інтеграційні процеси та всебічний розвиток мінімізують обмеження і сприяють створенню пропозиції все більшого різноманіття товарів і послуг на міжнародному ринку. Все це веде за собою стрімкий розвиток туристичного бізнесу в більшості країн світу, серед яких і Україна. Для задоволення потреб і побажань споживачів туристичні фірми регулярно розширюють асортимент своїх послуг, тому на сьогоднішній день є актуальним питання аналізу та класифікації видів туризму для вирі-

шення проблеми недостатньої інформованості та обізнаності споживачів у даній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання аналізу асортиментної політики туристичних фірм, класифікації видів туризму та просування туристичних послуг розглядають у своїх працях Гринько С.А., Гук Н.А., Коржилов Л.І., Криховецький І.З., Сасін М.П., Семенова М.В., Сичова Н.В., Хамініч С.Ю., Щепецький Е.В. та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Для практичного застосування класифікації туристичних послуг підприємствами даної сфери діяльності необхідним є аналіз статистичних даних стану туристичних потоків України та розгляд їх динамічних коливань за останні кілька років.

Мета статті полягає в аналізі туристичних послуг на основі розкриття сутності видів туризму за допомогою класифікаційних ознак із метою інформування споживачів та розширення їх кругозору для максимального задоволення потреб; моніторингу динаміки виїзних туристичних потоків України; практичних рекомендаціях привернення уваги клієнтів для турагентств.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах швидкого всебічного розвитку суспільства на міжнародному ринку високими темпами зростає пропозиція різноманітних товарів і послуг. Інтеграційні та уніфікаційні процеси є передумовою виникнення у людства потреби в подорожах, що веде за собою стрімкий розвиток туристичного бізнесу і виникнення нових видів подорожей. Досліджуючи форми і методи реалізації послуг туристичних підприємств, доцільним є здійснення класифікації видів туризму за характеристиками, приведеними в табл. 1.

За даними таблиці проаналізуємо кожен вид туризму.

В аспекті часових характеристик виділяють короткострокові тури (являють собою поїздки терміном до семи днів, так звані «тури вихід-

Таблиця 1
Класифікація видів туризму

Класифікаційна ознака	Вид туризму
Часові характеристики	Короткостроковий Середньостроковий Довгостроковий
Туристичні цілі	Рекреаційний Лікувально-оздоровчий Пізнавальний Діловий Спортивний Етнічний Релігійний Транзитний Освітній і т.д.
Використовувані транспортні засоби	Залізничний Авіаційний Теплохідний або водний (морський, річковий) Автомобільний Автобусний Велосипедний
Інтенсивність попиту	Постійний Сезонний
Вікова категорія туристів	Дитячий Молодіжний Туризм осіб середнього віку Туризм осіб «третього віку»
Спосіб організації	Організований Неорганізований
Національна приналежність	Внутрішній Зовнішній: в'їзний, виїзний
Джерела фінансування	Соціальний Комерційний

Джерело: складено авторами за [1]

ного дня»), середньострокові тури (тривають від 9 до 12 днів) і довгострокові (від 15 до 30 днів) [1].

На сьогоднішній день інтереси споживачів стають усе більш багатограними, і тому поняття рекреаційного туризму має комплексний характер і являє собою подорож із метою відпочинку, який є суб'єктивним поняттям у розумінні кожної особистості, тому лікувально-оздоровчий, пізнавальний і спортивний види туризму найчастіше є підвидами рекреаційного.

Лікувально-оздоровчий туризм буває декількох видів, а саме:

- бальнеологічні курорти (вид відпочинку, де головним лікувальним фактором є природні мінеральні води);
- грязьові (курорти, розташовані поблизу родовищ лікувальних грязей);
- кліматичні (лісові, гірські, приморські та інші курорти, які також можуть включати активні види відпочинку);
- комбіновані (курорти, де використовуються відразу декілька природних лікувальних факторів). [2]

Пізнавальний туризм являє собою туристичні поїздки, подорожі, походи, метою яких є відвідання певних місцевостей для ознайомлення з пам'ятками природи, історії, культури, побутом і традиціями населення, їх ремеслами, промислами, досягненнями науки, виробни-

цтва, будівництва і т.д. Елементи пізнавального туризму в деякій мірі зустрічаються в усіх видах туризму.

Діловий туризм також охоплює об'ємний спектр подорожей. Сюди відносяться всі поїздки, що не пов'язані з відпочинком, а, навпаки, здійснюються з метою роботи. Найпоширенішими прикладами даного виду подорожей є поїздки на переговори, корпоративні виїзди, візити на виставки, семінари, конгреси, конференції і т. д.

Спортивний туризм є складовою частиною сучасних тенденцій розвитку суспільства, пов'язаних із популярністю здорового способу життя та підвищенням його якості. На сьогодні спортивний туризм підрозділяють на два підвиди – активний і пасивний. В основі активного спортивного туризму лежить потреба в занятті певним видом спорту, а для пасивного характерним є інтерес до спорту. Під час пасивного спортивного туризму мандрівник лише спостерігає за конкретним видом спорту, який його цікавить, і не бере в цьому участь. Проте останнім часом з'являються все нові форми спортивного туризму, які значно поживляють інтерес до даного виду відпочинку. Основними та найпоширенішими прикладами цього є наступні:

- водний туризм, який відноситься до активного виду спортивного туризму, що відомий у країнах, які мають водні ресурси (він переживає підйом і передбачає використання різноманітних типів суден, наприклад під вітрилом або з мотором; під час такої подорожі турист може придбати судно або взяти його напрокат, що є більш доступним для багатьох людей);
- альпінізм (підкорення гірських вершин і проходження перевалів за визначеними маршрутами);
- гірський туризм (походи на висоті понад 3000 м із подоланням локальних перешкод);
- пішохідний туризм (переміщення на рівнинах і гірській місцевості на висоті менше 3000 м);
- автотуризм (ралі та інші гонки за маршрутами, що містить категоризовані перешкоди);
- лижний туризм (гірськолижні спуски, сноубординг, гонки на лижах по пересіченій місцевості);
- велосипедний туризм (велопробіги різної складності, командні змагання в велоперегонах);
- мисливство та рибальство – вид подорожей, призначений для тих, хто любить відпочинок на природі (мисливство та рибальство має обмеження в залежності від географічного положення місцевості, пори року, а також від відповідних дозволів і заборон, метою яких є збереження окремих частин фауни; для даного виду туризму необхідною є наявність спеціальної ліцензії або дозволу);
- сафари (спочатку розглядалося з точки зору поїздок по Східній Африці з метою полювання, але зараз даний термін набув ширшого

змісту і являє собою подорожі до Африки та інших частин світу, які найчастіше мають на меті не полювання, а мирні екскурсії до дикої природи, під час яких фотографують тварин);

– гольф – різновид спортивного туризму (виник у Великобританії і потім стрімко поширився по всьому світу, але найпопулярнішим є в Європі та США).

Для спортивного туризму характерною є широка інфраструктура, яка включає пункти прокату обладнання, зони обслуговування (роздягальні, технічні служби), наявність спеціальних споруд (поля, корти, басейни, ковзанки і т. д.), медичні пункти, а також зону додаткового обслуговування (об'єкти проживання, харчування, магазини, розважальні заклади та ін.) [3].

Чудовим екзотичним видом відпочинку є етнічний туризм, який має другу назву – ностальгичний. Мандрівники під час таких поїздок вивчають певну етнічну групу населення, їх спосіб життя, особливості культури, побутові звичаї і т. д. Даний вид туризму дає можливість вивчити історію народу, який цікавить, або дізнатися більше про своє коріння. Завдяки даному виду послуг туристичних агенцій людям удавалося знайти своїх далеких родичів на чужих землях, а іноді туристи відвідують місця, де проживали їхні предки або вони в далекій молодості були вимушені покинути дані території. Звідси йде друга назва етнічного туризму – ностальгичний, оскільки саме почуття ностальгії іноді змушує замість відпочинку на морі обрати вивчення певної культури.

Під релігійним туризмом розуміють подорожі туристів, які прямують до святих місць і релігійних центрів, які знаходяться за межами звичайної для них середви. Релігійний туризм підрозділяють на дві групи: паломницький та релігійно-пізнавальний туризм.

Паломництво являє собою подорож до Святої землі, а також до інших місцевостей, які мають для віри туриста певне сакральне значення. Даний вид туризму обирається з метою поклоніння і молитви. Основними причинами паломницького туризму є бажання зцілитися від певних недугів, помолитися за рідних і близьких людей, вимовити подяку за блага, замолити гріхи, проявити відданість вірі та ін.

Екскурсійно-пізнавальна спрямованість релігійного туризму має на увазі відвідування релігійних центрів, в яких мандрівники можуть побачити релігійні об'єкти (культові пам'ятки, музеї), відвідати богослужіння, взяти участь у медитаціях та інших релігійних заходах. Даний вид туризму пов'язують із науковим туризмом релігійної спрямованості.

У швидкому темпі сучасного життя популярним є транзитний туризм, під яким розуміють зупинки туристів на шляху до місця призначення. Транзитний туризм має два різновиди, а саме: переміщення пасажирів, які лише роблять пересадку на інший рейс у певній країні; переміщення туристів, які під час подо-

рожі до кінцевого місця призначення роблять невелику зупинку для стикування рейсів у третіх країнах. Такі зупинки можуть тривати декілька днів [4].

Стрімке прагнення людства до нових знань і вражень породило освітній туризм – поїздки за кордон, метою яких є отримання освіти. Зазвичай під час освітнього туризму реалізуються поїздки до розвинених країн із метою вдосконалення мови, отримання бізнес-освіти або вивчення спеціальних дисциплін, а також задоволення допитливості, підвищення кваліфікації та отримання нового досвіду в тій чи іншій професії або сфері діяльності. Взагалі будь-яка подорож, яка передбачає хоча б одну екскурсію, відноситься до освітнього туризму [5].

У зв'язку з різним рівнем життя та розширенням соціальних класів виникає потреба в різноманітнінні транспортних засобів для подорожжя. Залізничні тури підходять до подорожжя романтичних особистостей різного віку і національностей. Під час такої подорожі туристам надається можливість розглянути незнайомі міста і країни та отримати безліч нових вражень. Поїздки залізничним транспортом є більш цікавими, ніж авіаподорожі, оскільки за вікном незмінно проносяться один за одним різноманітні пейзажі – безкраї долини і морське узбережжя, тайгові ліси і колочі гірські гряди, будинки невідомих місцевих жителів.

Пересування між країнами за допомогою авіаційного транспорту являє собою найпоширеніший та найшвидший спосіб подорожжя. Проте сьогодні з'явилося поняття авіа-туризму, що являє собою абсолютно новий напрям туризму, у рамках якого людина подорожує, стаючи пілотом авіаційного транспорту. Цей вид туризму вимагає значних витрат, тому дозволити собі його можуть не всі. Авіаційний туризм класифікують за двома напрямками: екстремальний відпочинок (турист сідає за штурвал і самостійно управляє літаком, гвинтокрилом, парапланом або іншим літальним апаратом) і чартерний відпочинок, який має на меті відвідати найбільш можливу кількість туристичних місць за короткий час (авіаційна техніка використовується тільки як засіб пересування, без екстремального ухилу). Під час авіатуризму використовуються наступні транспортні засоби: літак, гвинтокрил, параплан, повітряна куля.

Активним, а іноді й екстремальним видом відпочинку є водний туризм. Подорожі в рамках даного виду туризму проходять із використанням різноманітних плавзасобів: човнів, байдарок, катамаранів, рафтів та ін. Популярними також є сплави по річках із використанням спеціального спорядження. Також у категорію водного туризму входять цілком спокійні традиційні подорожі на теплоходах і океанських лайнерах, під час яких судно періодично заходить у порти, де для мандрівників влаштовуються екскурсії та розважальні програми.

Найкращим видом подорожей для самостійних людей, які цінують комфорт і свободу, є автомобільний туризм. Туристичні поїздки на автомобілі мають масу переваг перед традиційними турами, але найважливішою є відносна дешевизна, якщо мандрувати в компанії.

Побувати в кількох містах і навіть країнах надає можливість автобусний тур, що являє собою поїздку на автобусі туроператора. Головною перевагою автобусного туру є дешевизна, особливо порівняно з авіаперельотами, і можливість за одну подорож відвідати декілька країн. Також, як правило, за шляхом проходження для туристів організуються екскурсії.

Одним із найбільш захоплюючих видів подорожування є велосипедний туризм. З усіх існуючих видів подорожей туризм на велосипедах є найвигіднішим, оскільки даному транспортному засобу не потрібне паливо, він може проїхати на важкодоступній місцевості, де не проїде ніякий інший вид транспорту, а в екстремальних випадках його взагалі можна перенести на руках. Проте для користування подібним видом подорожі потрібен не тільки велосипед, а й хороша фізична форма мандрівника.

Важлива роль у класифікації туристичних послуг надається інтенсивності попиту. У даному аспекті туризм підрозділяють на постійний та сезонний. Постійний туризм являє собою відносно рівномірні протягом року відвідування туристичних регіонів і об'єктів. Під сезонним туризмом розуміють відвідування туристичних регіонів, які залежать від кліматичних умов. На сезонність туризму впливає також вид туризму, природно-кліматичні умови, національні та релігійні свята, канікули та певні масові заходи.

Через відмінності інтересів мандрівників різних поколінь постає питання розподілу туризму за віковою категорією. Вік туристів важливий для планування туризму з точки зору мотивації подорожі та фінансової забезпеченості поїздки.

Прикладами дитячого туризму є пізнавальні екскурсії, дитячі табори, робінзонади.

Молодіжний туризм має на увазі насамперед тематичні поїздки, пов'язані з політикою-пропагандистськими заходами, туристично-екскурсійні поїздки, річкові та морські круїзи, оглядові та тематичні подорожі, екскурсії в рамках навчально-виховного та виробничого процесу, туристично-оздоровчі програми під час літніх канікул та ін.

Туризм для середнього віку являє собою різновид туризму, спрямований на задоволення рекреаційних потреб вікової категорії від 35 до 50 років. Для людей віком від 35 до 44 років характерне переважання сімейного туризму, тому необхідна можливість використання дитячих майданчиків для ігор, дитячих басейнів. Споживачі туристичних послуг, вік яких знаходиться в межах 45–50 років, висувають підвищені вимоги до комфорту і зручності, цікавляться змістовними екскурсійними програмами.

Туристи третього віку (люди старші 50 років) претендують не тільки на комфорт, а й на персональну увагу обслуговуючого персоналу. Для людей даної вікової категорії важливо мати можливість отримання медичної допомоги, наявність у ресторанах дієтичних страв, розміщення в недорогих готелях, розташованих у тихих місцях [6].

Наявність у пропозиції ринку послуг туристичних агенцій сприяє розподілу туризму на організований та неорганізований. Організований туризм являє собою строго регламентовані подорожі, пропонувані туристичними фірмами і реалізовані зазвичай на умовах попередньої оплати. Організовані туристи купують тури за заздалегідь узгодженими маршрутами, термінами перебування й обсягом наданих послуг. Неорганізовані туристи подорожують на принципах самодіяльності та самообслуговування. Типовий приклад неорганізованого туризму – поїздки шляхом автостою з використанням в якості засобу пересування попутних автомобілів [6].

Залежно від національної приналежності виділяють національний (внутрішній) і міжнародний (зовнішній) туризм. До міжнародного туризму належать: в'їзний туризм – подорожі в межах України осіб, що постійно не проживають на її території, і виїзний туризм – подорожі громадян України і осіб, що постійно проживають на території України, в іншу країну. Внутрішнім туризмом є подорожі в межах території України громадян України та осіб, які постійно проживають на її території [7].

Актуальною є класифікація туризму за джерелами фінансування. Туризм соціальний – подорожі, субсидійовані із засобів, що виділяються державою на соціальні потреби. Комерційний туризм орієнтований на отримання туристськими підприємствами прибутку, є основним джерелом для розвитку виробництва послуг [7].

Розвиток не стоїть на місці, тому поза рамками приведеної класифікації з'являється все більше нових видів туризму, наприклад екологічний та космічний туризм. Вони ще не набули такого широкого поширення через свою специфічність та в деяких випадках високу вартість.

Усі розглянуті види туризму є характерними для асортименту послуг туристичних фірм. Проте якщо йдеться про внутрішній туризм, то люди зазвичай віддають перевагу самостійній організації подорожі, а до туристичних послуг агенцій звертаються у випадку зовнішнього туризму, оскільки він включає більш складні аспекти організації подорожі, тому доцільним є моніторинг динаміки виїзних туристичних потоків України.

За офіційними даними Державної служби статистики України за 2015 р., виїзд громадян України за кордон здійснювався з метою службової поїздки, організованого туризму та приватної поїздки. Відсоткове співвідношення представлено на рис. 1.

Рис. 1. Виїзд громадян України за кордон у 2015 р.
Джерело: складено авторами на основі [8]

Актуально також розглянути коливання показників виїзду громадян України за останні п'ять років (рис. 2).

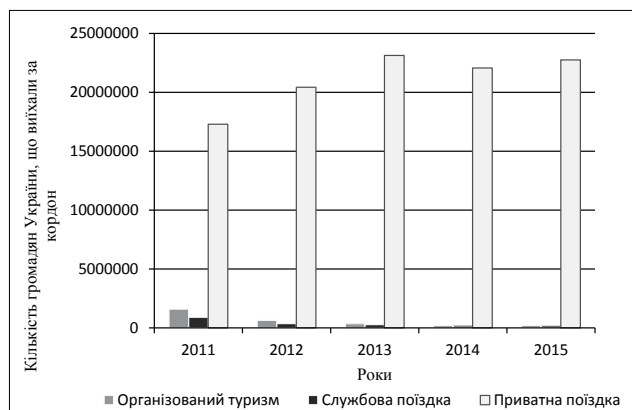

Рис. 2. Виїзд громадян України за кордон у 2011–2015 рр.

Джерело: складено авторами на основі [8]

Із рис. 2 видно, що протягом останніх років виїзд громадян України за кордон із метою організованого туризму спадає. Кількість службових поїздок також стрімко зменшується, що викликано, скоріш за все, політичною ситуацією. Приватні поїздки знаходяться на високому рівні, як і раніше. З гістограми видно, що люди віддають перевагу саме приватним поїздкам, тобто неорганізованому туризму. Для того щоб змінити дане становище, туристичним фірмам необхідно привернути увагу потенційних клієнтів. Цього можна досягти за допомогою комунікацій, а саме розширити масштаби своїх рекламних кампаній. Найчастіше турагентства використовують зовнішню рекламу та рекламу на радіохвилях. Проте на сьогодні найбільш

ефективними є рекламні повідомлення по телебаченню та в Інтернеті.

Висновки. Отже, класифікація туризму має велике значення для науки і відіграє значну практичну роль. Вона дає змогу впорядкувати знання і глибше пізнати сутність світового туристського обміну. Зі зміною потреб людства і появою нових видів і форм туристичної діяльності постійно виникає необхідність її вдосконалення. За допомогою класифікації видів туризму можна більш ретельно зорієнтувати споживачів у плані вибору відпочинку та тим самим максимально задовольнити їхні потреби. Проте, як показали статистичні дані, українські громадяни віддають перевагу самоорганізованому туризму, а це значно зменшує можливість задоволення туристичних потреб, оскільки до таких поїздок не докладають зусиль професіонали. Таким чином, для максимального задоволення потреб туристів необхідною є також участь туристичних фірм у процесі організації подорожей, і даним суб'єктам необхідно більш ретельно ставитися до розробки та просування свого іміджу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сичова Н.В. Класифікація видів туризму / Н.В. Сичова // Матеріали І науково-практичної конференції «Теоретичні та прикладні дослідження соціально-економічної системи». – К., 2009.
2. Козлова В.А. Лікувально-оздоровчі курорти світу / В.А. Козлова, О.Н. Артёмова // Курортні відомості. – 2014. – № 1(82). – С. 52–54.
3. Пташина О.В. Развитие спортивного туризма в Украине / О.В. Пташина, В.К. Назаренко // Матеріали конференції «Перспективні питання світової науки». – К., 2012.
4. Бабкін А.В. Спеціальні види туризму: [підручник] / А.В. Бабкін. – Ростов-на-Дону: Фенікс, 2008. – 252 с.
5. Тихонова А.В. Исследование маркетинговых факторов, влияющих на перспективность образовательного туризма / А.В. Тихонова // Российское предпринимательство. – 2006. – № 12(84) – С. 81–84.
6. Філатова І.М. Соціально-економічні та демографічні критерії сегментації туристського попиту ринку в'їзного туризму / І.М. Філатова // Міжвузівський збірник наукових праць «Туризм і культурна спадщина». – 2006. – № 3. – С. 287–295.
7. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» від 28.06.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1282-15>.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Хамініч С.Ю. Эффективность методов управления маркетингом в сфере туризма / С.Ю. Хамініч // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2007. – № 229. – С. 190–198.